

Verstoringsen door vliegtuigen en helikopters van watervogels in het Markiezaat

Notitie door Hidde Bult

Voorzitter VWG Bergen op Zoom

Juni 2022

Samenvatting

Het Markiezaat is onder andere aangewezen als Natura 2000-reservaat van wege de overwinterende watervogels. Hun aantallen staan echter onder druk. De vogels lijken nauwelijks verstoord te worden door PC-7 lesvliegtuigen, startende of landende F16 straaljagers of burger straalvliegtuigen die volgens het gebruikelijke traject van en naar de vliegbasis Woensdrecht vliegen. Sinds enige jaren zijn er frequenter oefenvluchten van helikopters en die leiden wel tot verstoringen. De overlast steeg tijdens de Coronapandemie toen nog vaker nabij de vliegbasis Woensdrecht is geoefend. Vogels worden massaal verstoord door Chinooks en andere helikopters van de vliegbasis Gilze-Rijen, zelfs als deze buiten het reservaat vliegen. Daarna pleisterden er minder watervogels dan ooit. Mede daardoor worden de instandhoudingsdoelen van de overwinterende watervogels niet meer gehaald in dit Natura 2000-reservaat. Dit aspect is nieuw en nog niet beoordeeld bij het verlenen van ontheffingen.

Inleiding

Het Markiezaatsmeer (verder Markiezaat genoemd) is opgenomen in het Europese Natura2000-netwerk. Als belangrijk 'wetland' biedt het ook buiten de broedtijd voedsel en rust aan watervogels. Bij rust gaat het om veilige plaatsen om te ruïen, te slapen of te rusten op een hoogwatervluchtplaats (HVP). Een HVP is essentieel voor steltlopers en Pijlstaart die in het intergetijdengebied van de Oosterschelde foerageren, maar daar moeten uitwijken tijdens hoogwater. De foerageertijd van steltlopers staat in de wintermaanden onder druk door de korte daglengte waarvan ook nog uren verloren gaan als de slikken onder water staan. Het verstoren van een HVP is daarom zeer belastend want de vluchtreactie kost onnodige energie terwijl ze op dat moment niet kunnen foerageren (Van der Kolk et al., 2020b). Rust is cruciaal voor een HVP.

Voor sommige niet-broedvogels in het Markiezaat zijn Natura2000 instandhoudingsdoelen (IHDen) opgesteld. Zo moet het Markiezaat gedurende een seizoen gemiddeld 1600 Smienten herbergen. Een seizoen loopt van juli tot en met juni. De HVP moet minimaal eens per seizoen door 6400 Bonte Strandlopers worden gebruikt. Sovon Vogelonderzoek Nederland coördineert tellingen in Natura2000-wetlands, de VWG Bergen op Zoom telt het Markiezaat. Met die cijfers worden de gemiddelden en maxima per seizoen bepaald.

Naast het Markiezaat ligt de Vliegbasis Woensdrecht (Figuur 1). Die is volgens Wikipedia onder meer in gebruik bij de Koninklijke Militaire School Luchtmacht (KMSL) en het Logistiek Centrum Woensdrecht (LCW), het logistiek en onderhoudsbedrijf van de Koninklijke Luchtmacht (KLu). De KMSL verzorgt de Elementaire Militaire Vlieg Opleiding op Pilatus PC-7 vliegtuigen. Op de startbaan landen en vertrekken verder ook F16 straaljagers en burgervliegtuigen die voor onderhoud naar het LCW of het aangrenzende bedrijventerrein Aviolanda komen. In de toekomst zal bij Aviolanda ook het onderhoud van de motoren van de Nederlandse en Italiaanse F-35 vliegtuigen, ook bekend als Joint Strike Fighter (JSF), gebeuren. Dit betekent dat de extreem lawaaierige F-35 dan frequenter zal opstijgen en landen op de Vliegbasis Woensdrecht. De impact daarvan op watervogels is nog niet bekend.

Recent (sinds 2018) worden weer vaker verstoringen door helikopters in het Markiezaat vastgesteld, nadat het een aantal jaren minder voorkwam. Dat was de aanleiding voor deze notitie over de staat van instandhouding watervogels buiten de broedtijd en dit in relatie tot de verstoringen zoals die werden genoteerd tijdens de vogeltellingen.

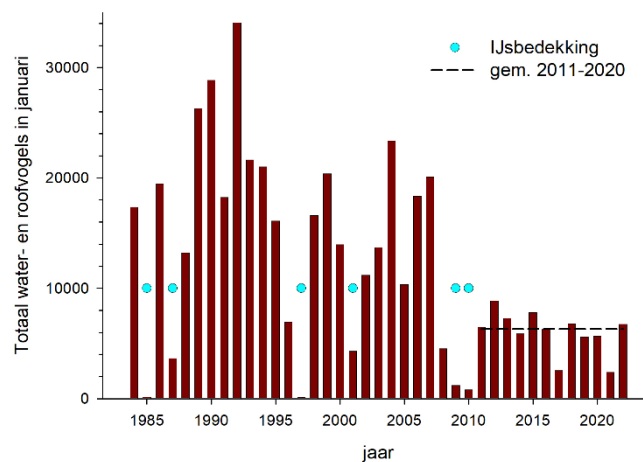

Figuur 1. Ligging van het Markiezaat en de landingsbaan van de vliegbasis Woensdrecht met geluidscontouren (overgenomen uit ontwerpvisie 2013). BS Binnenschelde, D Duintjes, H hoogwatervluchtplaats van steltlopers uit de Oosterschelde, HWP Hogerwaardpolder, L landingsbaan vliegbasis, M Markiezaatsmeer, S Spuitskop. De stippellijn geeft schematisch een vliegroute die tot veel verstoring van vogels in het Markiezaat leidt.

Resultaten: staat van instandhouding van watervogels

Na 2005 zien we een sterke terugval van de overwinterende watervogels in het Markiezaat (Bult 2013). Ter illustratie toont figuur 2 de evolutie van alle watervogels in de maand januari sinds het meer in september 1983 ontstond.

Van de dertien Natura-2000 soorten die buiten de broedtijd een IHD hebben, voldoen alleen de seizoengemiddelden van Brandgans en Kleine Zwaan aan het IHD. De seizoengemiddelden in de periode 2014/15 tot en met 2018/2019 (met tussen haakjes het IHD) zijn: Bergeend 46 (250), Brandgans 183 (130), Fuut 24 (200), Geoorde Fuut 6 (50), Grauwe Gans 396 (510), Kleine Zwaan 43 (30), Kluut 3 (140), Krakeend 262 (280), Lepelaar 41 (50), Meerkoet 504 (920), Slobeend 123 (150), Smient 627 (1600) en Wintertaling 445 (700).

Figuur 2. Totaal aantal water- en roofvogels in het Natura 2000 reservaat bij midwintertellingen nadat de Markiezaatskade in september 1983 gesloten is. Als het meer met ijs bedekt is, trekken watervogels weg. In januari 2021 verbleven er minder watervogels dan ooit tevoren in een ijsvrije winter. Tijdens die telling, maar ook in de voorafgaande week, vlogen frequent Chinooks rond het Markiezaat. Vogels worden al onrustig en opgejaagd als een Chinook helikopter buiten de reservaatgrenzen beweegt. In januari 2022 lag de score weer iets boven het tienjarig gemiddelde.

Van de negen soorten die het Markiezaat als HVP benutten, overschreed alleen de Pijlstaart het IHD, en dat gebeurde in vier van de vijf seizoenen. De andere HVP soorten zaten ver onder hun IHD. Het gemiddelde van de maxima in de vijf seizoenen (met het IHD tussen haakjes) was: Aalscholver 64 (680), Bontbekplevier 30 (360), Bonte Strandloper 3010 (6400), Kanoet 72 (1600), Pijlstaart 564 (480), Zilverplevier 468 (1300) en Zwarte Ruiter 0 (210). Wel kwamen Bonte Strandloper (met 6200 vogels) en Zilverplevier (met 1091 vogels) in één van die vijf seizoenen in de buurt van hun IHD.

Kortom, de staat van instandhouding van bijna alle overwinterende watervogels in het Markiezaat staat sterk onder druk. Dit geldt zowel voor soorten die de hele dag

in het reservaat foerageren en rusten, als voor soorten die heen en weer pendelen tussen Markiezaat en Oosterschelde. Zoals eerder gemeld is een HVP erg gevoelig voor verstoringen en verzwakken die de conditie van de vogels op de HVP.

Resultaten: verstoringen door vliegtuigen en helikopters

Sinds 2018 is het mogelijk om verstoringen te noteren bij de Watervogeltellingen op de Sovon-site. In de vier seizoenen van 2018/19 tot en met 2021/22 voerde de VWG Bergen op Zoom 32 keer vogeltellingen uit. Er zijn starts en landingen gezien van Pilatus PC-7 lesvliegtuigen, turboprops en straalvliegtuigen, maar die weken niet af van de voorgeschreven route volgens de geluidscontour (Figuur 1). Dan veroorzaakten de vliegbewegingen nauwelijks tot geen onrust onder de vogels in het Markiezaat.

Daarentegen zijn bij zeven van die 32 tellingen (22 %) één of meer verstoringen door helikopters of een Ultralicht vliegtuig genoteerd (Tabel 1). De leden van de VWG tellen meestal in het weekend. Dan leken de verstorende vliegbewegingen niet gerelateerd aan de vliegbasis of de KLu. Soms was het nodig om ook trajecten op werkdagen te tellen. Dan werden frequenter verstoringen genoteerd: dat was het geval bij vier van de zeven incidenten in tabel 1. Het ging dan steeds om helikopters van de KLu. Zelfs als een Chinook op afstand buiten het Markiezaat rondtoert, zorgt dat voor verstoring en onrust in het reservaat. Dat is een groot verschil met straaljager of andere vliegtuigen met een vrij rechtlijnige vliegroute.

Tijdens en voorafgaande aan de midwintertelling van 2021 zijn veel verstoringen door Chinooks gemeld (Tabel 1). Wellicht hebben watervogels daarom het reservaat verlaten. Hoe dan ook, het totaal aantal water- en roofvogels (2397) was in ieder geval het laagste dat ooit in januarimaanden zonder ijsbedekking werd gezien. Het lag ook ver onder het gemiddelde (6310) van de laatste 10 winters (Figuur 2). In januari 2022 was het januaritotaal weer meer in overeenstemming met het langjarig gemiddelde.

Tabel 1. Waarnemingen van verstoringen tijdens vogeltellingen van seizoen 2018/2019 tot en met 2021/2022. Meer details in bijlage 1.

Zondag 19/9/2021, 12:03, Landtong. Verstoring door een laagvliegende, kleine helikopter, waarschijnlijk niet van de KLu. De piloot leek zelfs doelgericht op de vluchtende eenden af te duiken.

Woensdag 18/08/2021. Een Chinook vliegt over de Hogerwaardpolder, maar toch worden eenden en ganzen opgejaagd in het N2000 reservaat tussen Spuitkop en Duintjes.

Vrijdag 15/01/2021. Een rondtoerende Chinook helikopter zorgt voor enorme verstoringen op alle teltrajecten. Boswachter Erik de Jonge meldde later dat er voorafgaande week veel meer oefeningen met heli's waren (Figuur 2).

Tabel 1. Waarnemingen van verstoringen tijdens vogeltellingen van seizoen 2018/2019 tot en met 2021/2022. Meer details in bijlage 1.

Zaterdag 18/01/2020. Een ultralight vliegtuig vliegt in de middag veel te laag vanaf de Binnenschelde, via de Bergse Plaat (bij Bergen op Zoom), het Markiezaat en de Zuidpolder onder Ossendrecht naar België. Het tuig veroorzaakte op het hele traject een enorme paniek onder watervogels en ganzen.

Zaterdag 14/09/2019. Een helikopter verstoort watervogels in het Markiezaat. Op zondag 15/09/2019 lag het aantal eenden en koeten met 1359 ruim 50% onder dat van vorig jaar. Uit het Markiezaat waren Lepelaars vertrokken, alleen in de HWP pleisterden nog een paar Lepelaars.

Vrijdag 15/03/2019. Twee laagvliegende Chinooks verstoren alle vogels in het zuidelijke Markiezaat. Daarna vlogen ook nog twee andere helikopters laag boven het Markiezaat en de Binnenschelde. Grote groepen eenden werden verjaagd van Binnenschelde naar Markiezaat en waren op zaterdag nog niet teruggekeerd. Dit voorval werd gemeld bij de KLu (Foto's en antwoord van KLu in bijlage 1).

Zaterdag 17/11/2018. Fijne telling, ideaal telweer. Rond 12:05 veel verstoring op Hogerwaardschor door twee helikopters, niet van de KLu, die met veel lawaai en te laag over het reservaat naar het ZW overvliegen.

In tabel 2 en bijlage 2 staan details van toevallig waargenomen verstoringen door vliegtuigen in het Markiezaat voor 2018.

Tabel 2. Oudere toevallige waarnemingen van verstoringen door vliegtuigen (meer details in bijlage 2.)

Woensdag 22-10-2014. Langdurige verstoring van vogels op de HVP door een C130H. Zie bijlage 2 voor details, foto's en reactie van KLu.

Dinsdag 29-03-2011. Een Cougar van de KLu verstoort de watervogels en de broedkolonie van de Lepelaars en meeuwen op de Spuitkop.

Woensdag 12/11/2008. Twee of meer Pilatus PC7 oefentoestellen van de KLu draaien vanaf 14.15 tot 15:15 uur rondjes over de HVP in het Markiezaat. Verstoring gemeld bij boswachter Brabants Landschap.

Bespreking

In het Markiezaat lijken de vogels gewend aan de dagelijkse lesvluchten van de PC-7 vliegtuigen. Binnen het reservaat trekken vogels zich ook weinig van een startende of landende F16, een turboprop of een burger straalvliegtuig dat voor onderhoud Aviolanda bezoekt. Dit komt overeen een onderzoek op de Vliehors waar zelfs op een over-jakkerende straaljager maar mondjesmaat werd gereageerd (Van der Kolk et al., 2020).

Verstoringen treden vooral op als een helikopter, een Pilatus PC7 of een Hercules C130 transportvliegtuig een afwijkende route volgt en ronddraait boven het

Markiezaat (zie Figuur 1 en Bijlage 2, Verstoringen in het verleden). Dat bevestigt de opmerkingen van Henk Baptist (Bureau Baptist, veel ervaring met vogeltellingen uit vliegtuigen) en onderzoek naar opschrikken van vogels door vier vliegtuigtypen (sportvliegtuig, straaljager, helikopter en transportvliegtuig) op de Vliehors. Daar zorgden helikopters voor verstoring doordat ze vaak lang aanwezig waren en onvoorspelbare bewegingen maakten. De meeste verstoring ondervonden de vogels daar van laagvliegende transportvliegtuigen, zoals de Hercules C-130 of Airbus A400. Ze vlogen dan tientallen minuten rond en weken soms uit naar andere hoogwatervluchtplaatsen (Van der Kolk et al., 2020a).

In het Markiezaat werden na de incidenten in 2014 vrijwel geen verstoringen meer opgemerkt. Wellicht was dat het gevolg van een mondeling overleg met de KLu naar aanleiding van de klachten beschreven in bijlage 2. Daarbij waren o.m. wijlen Ray Teixeira (toen voorzitter van VWG Bergen op Zoom), Henk Baptist en de toenmalige commandant van de Vliegbasis Woensdrecht aanwezig. Een verslag van dat overleg heb ik nooit gezien. Feit is wel dat ik daarna tot 2018 minder vliegtuigen boven het Markiezaat zag draaien.

De betrekkelijke rust verdween sinds meer oefenvluchten met helikopters vanaf de vliegbasis Gilze-Rijen naar de vliegbasis Woensdrecht plaatsvinden. De overlast steeg verder tijdens de Coronapandemie. Vanwege reisbeperkingen waren er toen geen helikopteroefeningen mogelijk in het buitenland. Sindsdien wordt er veel vaker in West-Brabant geoefend. De meeste tellingen door de VWG gebeuren in weekends. Echter, bij tellingen op werkdagen werden frequenter verstoringen door helikopters (en andere vliegtuigen) van de KLu gemeld. Op dit moment is niet duidelijk hoe dikwijls en in welke mate verstoringen op werkdagen plaatsvinden.

Bij de Vliehors bleken transportvliegtuigen meer onrust te veroorzaken dan de aldaar vliegende helikopters. Een C130-H kon al op 10 km afstand schrikreacties van Scholeksters op een HVP uitlokken (Van der Kolk et al. 2020a). In dat onderzoek staan geen gegevens over de impact van Chinook helikopters. In het Markiezaat bleken die veel meer onrust op te wekken dan conventionele hefschroefvliegtuigen met één rotor. Onrust werd al gezien als een Chinook nog buiten de grenzen van het Natura-2000 reservaat opduikt. Ook de waarnemingen van januari 2021 suggereren dat de impact van oefeningen met Chinooks heel groot kan zijn.

In het meest recente Natura 2000 Beheerplan voor het Markiezaat (Provincie Noord-Brabant, 2014) lezen we dat door het ministerie van Defensie een natuurbeschermingswetvergunning wordt aangevraagd voor vliegactiviteiten van defensie. Of die effectief is verleend is mij niet duidelijk. Ook het laagvliegen bij controle van leidingen binnen de begrenzings van het gebied kan significant negatief effect in het broedseizoen en tijdens springtij op dit moment niet worden uitgesloten. Tijdens deze periodes wordt een frequentie van maximaal eenmaal een laagvliegactiviteit

voor controle van leidingen per maand binnen de begrenzings (zoals momenteel ook plaats vindt) acceptabel geacht. Voor een hogere frequentie controlevluchten binnen de begrenzing in het broedseizoen en tijdens springtij moet een Nbw98-vergunning worden aangevraagd. Controlevluchten buiten de begrenzing van het gebied kunnen zonder NBw98-vergunning worden uitgevoerd. Tijdens de voorbesprekingen van de actualisatie van het Beheerplan in 2021 met de Provincie en andere berokkenen is medegedeeld dat er landelijke afspraken met Defensie zouden komen met betrekking tot (onthefingen) van verstoringen van vogels bij Natura 2000 gebieden.

Gezien de slechte staat van instandhouding van de meeste soorten watervogels in het Markiezaat, is elke verstoring ongewenst. Het lijkt daarom dringend gewenst dat er heldere en strikte regels en afspraken komen voor het vliegverkeer rondom dit reservaat. Is het wel gewenst om oefeningen met helikopters bij en boven dit Natura-2000 rustgebied te houden? Als er dan al gevlogen moet worden, waarom gebeurt dat dan aan de westzijde van de Vliegbasis nabij een watervogelreservaat?

Dankwoord

Erik de Jonge en Hans Schap (Brabants Landschap) worden bedankt voor het verlenen van toestemming om het terrein te betreden. Leden van de VWG Bergen op Zoom zorgden voor de tellingen.

Bronnen

Provincie Noord-Brabant (2014). Markiezaat Beheerplan Natura 2000

Van der Kolk H-J, Allen AM, Ens BJ, Oosterbeek K, Jongejans E, van de Pol M.

(2020a) Spatiotemporal variation in disturbance impacts derived from simultaneous tracking of aircraft and shorebirds. *J Appl Ecol.* 2020; 57: 2406–2418. <https://doi.org/10.1111/1365-2664.13742>

Van der Kolk H, Krijgsveld KL, Linssen H, Diertens R, Dolman D, Jans M,

Frauendorf M, Ens BJ, van de Pol M. 2020b. Cumulative energetic costs of military aircraft, recreational and natural disturbance in roosting shorebirds. *Animal Conservation* 23: 359-372.

Wikipedia: informatie over Vliegbasis Woensdrecht en Aviolanda.

Website van de KLu: informatie over vlieghoogten.

Putte, 23 juni 2022

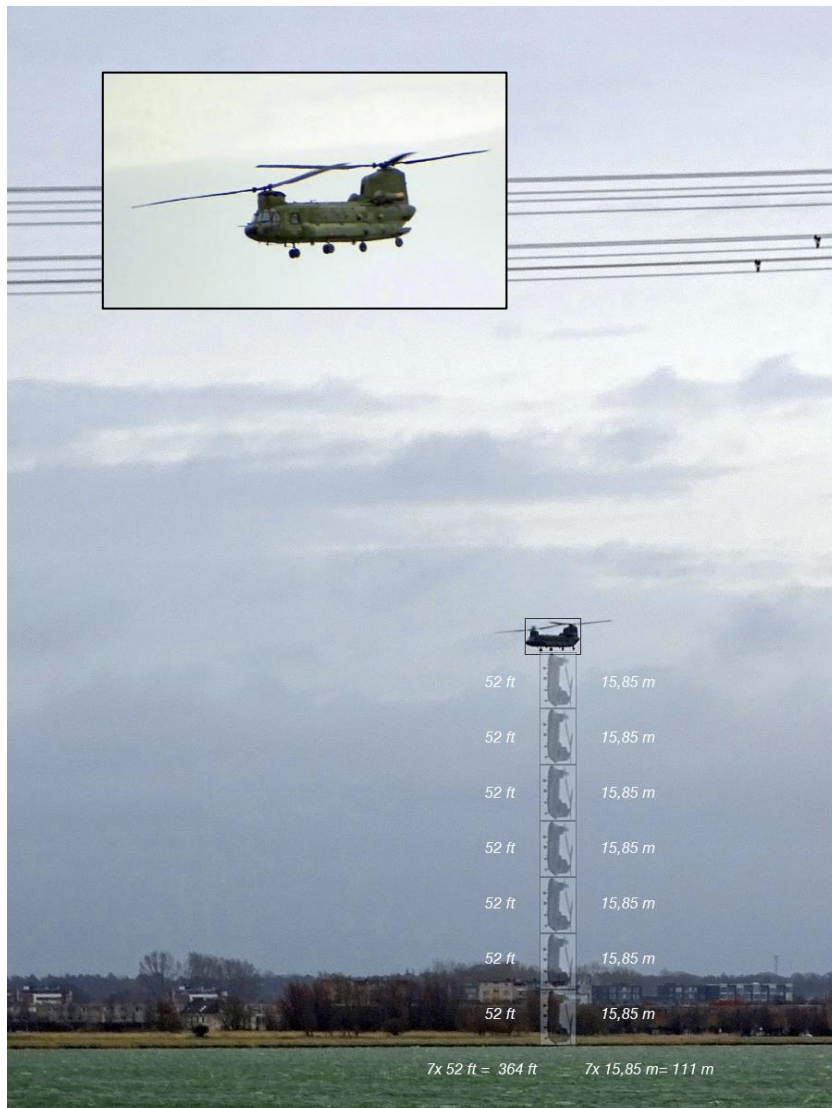
Hidde Bult

MSc Biologie, PhD Farmacologie

Emeritus-hoogleraar Farmacologie

Universiteit Antwerpen

Bijlage 1. Oefening met helikopters leidt tot grootschalige verstoring van watervogels in het Markiezaat

15/03/2019. Twee chinooks en twee andere heli's (pijltjes op bovenste foto) boven het Markiezaatsmeer. De geschatte vlieghoogte is ca 8 x 15,85m is 126 m. Dat is ruim boven de minimale vlieghoogte die wettelijk is toegestaan voor heli's (45 m). Bij laagvliegroutes zoals naast het Markiezaat is zelfs minder dan 45 m toegestaan!

Het antwoord van KLu op de klacht over de grootschalige verstoringen van watervogels op 15/03/2019.

“Goedemiddag meneer Bult,

U heeft recentelijk een melding gemaakt naar aanleiding van overlast inzake vliegactiviteiten van de Koninklijke Luchtmacht.

Op 15 maart vond er een oefening plaats op en rondom vliegbasis Woensdrecht door het Defensie Helikopter Commando. De Koninklijke Luchtmacht spreidt haar oefeningen / trainingen over het hele land. Dat hierdoor soms overlast wordt veroorzaakt is helaas niet te vermijden.

Voor meer informatie kunt u terecht op de volgende website:

<https://www.defensie.nl/onderwerpen/vliegbewegingen/inhoud/geluidhoeveelheid-en-vlieghoogten>

Uw melding wordt in het klachtensysteem geregistreerd en middels een jaarrapportage gerapporteerd aan de Minister van Defensie.

Mocht u toch nog in contact willen komen met een van onze medewerkers, dan kunt u via de bovenstaand genoemde website een bericht achterlaten.

Met vriendelijke groet,

De Koninklijke Luchtmacht”

Het volgende vind je op de website over vlieghoogten:

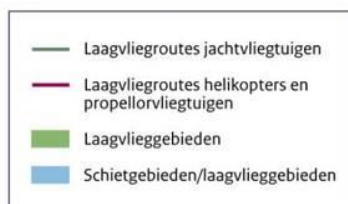
Vlieghoogten

Voor militaire en civiele vliegtuigen en helikopters gelden minimale vlieghoogten. Deze zijn vastgelegd in de Regeling VFR-nachtvluchten en minimum vlieghoogten voor militaire luchtvaartuigen:

- Jachtvliegtuigen: minimaal 360 meter (1.200 feet);
- Helikopters: minimaal 45 meter (150 feet);
- Propellervliegtuigen: minimaal 300 meter (1.000 feet);
- Voor opleidingsdoeleinden bestemde propellervliegtuigen: minimaal 150 meter (500 feet).

In de laagvlieggebieden (militaire helikopters) en op laagvliegroutes (militaire vliegtuigen) in Nederland mag lager worden gevlogen:

- Jachtvliegtuigen: minimaal 75 meter (250 feet);
- Helikopters: lager dan 45 meter (150 feet);
- Propellervliegtuigen: minimaal 75 meter (250 feet).

Figuur 3. De laagvliegroute voor helikopters en propellorvliegtuigen loopt momenteel vlak langs het Markiezaat.

Bijlage 2. Toevallig waargenomen verstoringen in het verleden.

Woensdag 12/11/2008 waargenomen vanaf de Duintjes

Minstens twee Pilatus oefentoeuws van de KLu vliegen vanaf 14.15 uur in cirkels met de klok mee over het Markiezaat en dan richting vliegbasis (zie stippellijn op Figuur 1). Op dat moment zaten vele 1000-den Bonte en Kanoetstrandlopers, Zilverplevieren op de HVP voor de Duintjes. Ze werden iedere keer in paniek gebracht als een toestel laag over de Spuitkop en de Duintjes draaide. Dat gebeurde minstens twaalf keer in de periode dat wij er waren. Hoewel de toestellen erg laag vlogen, kon ik geen registratienummers noteren omdat hun zijkant niet te zien was. Rond 15.15 ging een derde Pilatus laag over het Markiezaat richting vliegbasis, daarna werd het rustig. Misschien kwam dat om aanvaringen met meeuwen te vermijden. De dagelijkse slaaptrek van de 10.000-den meeuwen uit het oosten begon op dat moment aan te zwellen.

In een e-mail aan Brabants Landschap is het incident gemeld met de vraag of ze bij de buurman op de vliegbasis wilden vragen of dit niet vermeden kan worden door of niet over het Markiezaat te vliegen of op grotere hoogtes als dit al stikt noodzakelijk zou zijn.

Dinsdag 29/03/2011 Hogerwaardpolderdijk

Om 11:23 vloog een helikopter komend uit N richting over het Markiezaat tussen Duintjesslik en Spuitkop (Stenvliet) en draaide in een ruime bocht naar de vliegbasis om te landen. Het toestel veroorzaakte paniek onder de Lepelaars (minstens 65) in de broedkolonie en de meeuwen en eenden op de oostoever van de Spuitkop. Voor alle vogels vloog het ding duidelijk veel te laag. Waarom het toestel niet de natuurgebieden meed door een minder versturende route over Schelde Rijn Kanaal, Kreekraksluizen en dan in bocht over A58-Spoorlijn naar vliegbasis te volgen is een raadsel. Op onderstaande foto vloog de Cougar boven de Caterspolder.

Het incident heb ik gemeld bij Hans Schep (districtsbestuurder BL) en Albert de Hoon, toen vogelman in West-Brabant voor de KLu.

Onderstaande e-mail is verstuurd aan Jim de Blank (toen voorzitter van Namiro, een lokale milieuorganisatie) in antwoord op vraag over zienswijze geluidscontouren van Anna Jonkhoff, Sectie Natuur, Milieu en Ruimtelijke Ordening, Vos & Vennoten Advocaten, Nieuwe Gracht 45-47, 2011 ND Haarlem

Van: Hidde Bult [<mailto:hidde.bult@home.nl>]

Verzonden: zondag 12 mei 2013 18:05

Aan: 'Jim de Blank'

Onderwerp: RE: 2013-04-29 -132251- zienswijze~ONTWERP-visie geluidzones vliegbasis Woensdrecht.

Beste Jim,

Excuses, ik was het niet vergeten maar tot vandaag heb ik aan een notitie over de waterkwaliteit van het Markiezaat gewerkt. Misschien heeft Ray al geantwoord. Wat betreft geluidscontouren zie ik vooral overlast in Markiezaat en Hogerwaardpolder (opvanggebied voor ganzen, die stijgen massaal op als een F16 overkomt).

Met enige regelmaat zijn er al jaren verstoringen van vogels in het Markiezaat door vliegverkeer van en naar vliegbasis. Dat gebeurt als helikopters en vliegtuigen al snel na het opstijgen wegdraaien in N richting en dan over de Spuitkop vliegen of het omgekeerde doen bij het landen. De geluidscontouren op de kaart geven dus niet de realiteit van deze verstoringen weer.

Of de verstoring door het geluid, de beweging van het tuig, of de combinatie ervan gaat is niet duidelijk. Concreet gaat het om verstoringen van broedende en foeragerende Lepelaars op de Spuitkop (alias Steenvliet), van foeragerende en rustende vogels in het Markiezaat en van de vogels op hoogwatervluchtplaats (HVP) bij de Duintjes en de Spuitkop (Zilverplevier, strandlopers). In alle gevallen betreft het vogels die sterk storingsgevoelig zijn, en die het gebied zullen mijden als het te vaak optreedt. Steltlopers worden in de wintermaanden beperkt in foerageertijd door de korte daglengte en waarvan ook nog eens uren wegvallen omdat de slikken onder water komen. Het verstoren van rust op een HVP is zeer belastend omdat vluchtreacties onnodige extra energie kosten terwijl ze op dat moment niet kunnen foerageren.

Ik heb al een paar keer verstoringen door vliegverkeer gemeld aan Brabants Landschap of Albert de Hoon, KLu vogelman van West-Brabant, maar "de basis" meldt dan stevast dat de vliegbewegingen volgens radarbeelden op de voorgeschreven hoogte gebeurden. Je kunt dan beter zeggen dat dit betekent dat de voorgeschreven hoogtes en vliegroutes ontoereikend zijn.

Met beste groet,
Hidde Bult

Woensdag 22-10-2014. Om 14:54, 15:01, 15:08, 15:12, 15:16, 15:20, 15:23 en 15:27 ontstond steeds veel paniek onder vogels op de hoogwatervluchtplaats (pijl, opname door telescoop) als een Lockheed C-130 Hercules (inzet) rondjes draait over het Markiezaat richting vliegbasis en vervolgens weer uit het oosten terugkeert over de Caterspolder (Foto rechtsonder). Het ging om ca 6800 Bonte Strandlopers, Kanoeten, Rosse Grutto's en Zilverplevieren. Dat duurde ca. 30 min, de tijdstippen van mijn foto's zijn van 15:12 tot 15:30 uur. De geschatte vlieghoogte was 311-321 meter, dat is binnen de geluidsnormregels.

Beste leden van de VWG,

Afgelopen donderdag heeft Wendy Ryan, de pr-dame van de vliegbasis Woensdrecht, me teruggebeld over de melding van de verstoring van vogels in het Markiezaat door een Hercules C130H op 22-10-2014. Ze had contact gehad met 1. de vogelman van de basis en 2. de radarmensen.

1. De risicoanalyse van de vogelman was 5 (op een schaal van 7) voor die middag en dat was geen reden om de oefenrondjes van de C130 uit Eindhoven af te blazen. Ik heb haar gevraagd hoe de vogelman aan de score 5 kwam en haar (opnieuw) verteld dat bij de combinatie van springvloed (rond nieuwe maan, dat was het op de bewuste dag) en harde NW-wind veel meer vogels uit de Oosterschelde naar de HVP in het Markiezaat komen, en dat dan het risico op verstoringen door vliegtuigen dan maximaal is. Dus vroeg ik waarom de vogelman op een score 5 kwam, en waarom niet op 7? Dat wist zij niet, ze zou het "met hem opnemen". Waarschijnlijk gaat het bij de analyse van de KLu om de risico's van een aanvaringen met het vliegtuig, maar niet om het risico van verstoringen in het Markiezaat.

2. Volgens de radar had het toestel minstens 7 maal een rondje boven het Markiezaat gemaakt, maar steeds op meer dan 1000 voet hoogte. Ik vroeg of ze die radargegevens zelf had mogen inzien, maar dat was nooit het geval: "Ik moet op de informatie van de radarkamer afgaan". Uitgaande van een C130H is de geschatte hoogte 321 meter (1053 voet) op één foto en 311 meter (1021 voet) op een andere. Dat betekent dat de vlieghoogte op die momenten inderdaad boven de 1000 ft was.

Wat is het besluit?

Als blijkt dat bij iedere verstoring van vogels in het Markiezaat inderdaad steeds volgens de regels werd gevlogen, dan betekent het dat die regels niet voldoen. Verder valt op dat alle verstoringen optreden als toestellen afwijken van de opstijgbaan boven de Hogerwaardpolder die op figuur 1 staat en in afwijking daarvan een rondje draaien boven het Markiezaat.

Met beste groet,
Hidde

Reactie van Henk Baptist

"Beste Hidde en anderen,

Toch even reageren op deze mail. Door mijn vliegervaring begrijp ik soms dingen wat beter en weet ook hoe je dingen kunt omzeilen.

- 1. Hidde geeft zelf al het antwoord. De score heeft betrekking op de aanvaringskansen tussen vogels en vliegtuig en heeft niets te maken met bescherming van een natuurgebied. Ik weet ook niet hoe de schaal is opgebouwd.*
- 2. Radar meet alleen in het horizontale vlak. Op de radar sec kun je niet zien hoe hoog een vliegtuig vliegt. Informatie over de hoogte komt van het vliegtuig zelf, via de transponder. Het hoort natuurlijk niet, maar je kunt als piloot deze gegevens verbloemen. Je kunt de transponder uitschakelen, waardoor de radar geen hoogtegegevens ontvangt. Je kunt ook je hoogtemeter (een soort barometer) verdraaien, waardoor de transponder verkeerde informatie geeft. Kortom, de hoogte die de radar(kamer) geeft is niet onafhankelijk en 100 %*

betrouwbaar.

3. Die 1000 ft en regels. Die regels hebben betrekking op de Wet Luchtvaart en op de toelaatbare geluidsbelasting voor mensen. Als er dus wordt gezegd; 'volgens de regels' is het maar zeer de vraag welke regels. Daarom dring ik ook al zolang aan op een Natuurbeschermingswet vergunning voor het Markiezaat. Dan zijn er regels, ten behoeve van de natuurbescherming waar ze zich aan hebben te houden. Vliegen op 1000 ft betekent echt niet dat het geen schade geeft voor de natuur. Als er een grove regel wordt ingesteld is dat 1500 ft. Maar, dat is gebaseerd op rechtdoor vliegen. Beter is maatwerk. Dan hangt het af van het type vliegtuig en het gedrag van het vliegtuig.

Draaien boven een natuurgebied betekent zeer vaak dat er tal van groepen vogels zijn die het vliegtuig op zich af zien komen. Stel, bij rechtdoor zit er één groep. De andere groepen vogels reageren minder of niet. Bij draaien is er steeds een andere groep recht voor het vliegtuig.

Op de foto ingeschat is de hoogte zeker 1000 ft. Bespaar je het rekenwerk.

*Groet,
Henk Baptist"*

Noot van Hidde Bult. Naar aanleiding van de hierboven beschreven klachten over verstoringen van vogels hoorde ik van Ray Teixeira dat er een mondeling overleg is geweest met de KLu. Daarbij waren o.m. Ray (toen voorzitter van VWG Bergen op Zoom), Henk Baptist (Bureau Baptist) en de toenmalige commandant van de Vliegbasis Woensdrecht aanwezig. Een verslag van dat overleg heb ik nooit gezien. Feit is wel dat ik daarna tot 2018 minder vliegtuigen boven het Markiezaat zag draaien. De Pilatus PC-7 toestellen, F16 straaljagers en turboprops of straalvliegtuigen van de Burgerluchtvaart veroorzaken weinig verstoring van de vogels in het Markiezaat als zij de voorgeschreven route uit Figuur 1 volgen.